

ግልጽ ደብዳቤ ለመላ የኢትዮጵያ ሕዝብ በያላችሁበት

ወሰኔ ይፍሩ [ፕሮፌሰር]

ክፍል ሶስት

የተከበራችሁ ወገኖቼ ሆይ በቅድሚያ የከበረ ሰላምታዬን አቀርባለሁ፤

በሶስተኛው ክፍል የሚደረገው ውይይት እጅግ ጠቃሚ ከመሆኑም በላይ መከራ ፈትኖ ለወለደው “መልካሙ ትውልድ” ለሚመሰረተው መንግሥት ምሰራና ግድግዳ ሆኖ አዲስቷን ኢትዮጵያ በምን ዓይነት “ሥርዓትና” “ሁኔታ” ሊሰራ ይችላል ብለን በተረጋጋ መንፈስ ሆነን የምንወያይበት መድረክ ይሆናል። ውይይቱ በበለጠ እንዲዳብር በማለት ሕዝብ ለሚመሰርተው መንግሥት አስፈላጊ ናቸው በምንላቸው ዝክረ ነገሮች ላይ እናተኩራለን። ከዚህ ውጪ ኢሃዴግ በአወጣው አጀንዳ ላይ ሆነን መዋለል አስፈላጊ ያለመሆኑን የኢትዮጵያ ሕዝብ ማወቅ ግዴታው ነው። በብዙሃን መገናኛና በአብዛኛው ድህረ ገጾች ላይ የሚደረገው ውይይት ኢሃዴግ በአወጣው አጀንዳ ስለሆነ የለውጡን ሂደት ሙሉ በሙሉ ቀይሮታል ማለት ይቻላል። ስለዚህ እዚህ ላይ የሚቀርቡት ውይይቶች ስለ ዓለም አቀፍ “ዲሞክራሲ” ስለ “ሕገ መንግሥት” ስለ “ነፃ ፍርድ ቤት” ስለ “ነፃ ምርጫ ቦርድ” ስለ “ሕዝብ መንግሥት አወቃቀር” ይሆንና በተጨማሪ አገራችን ውስጥ ለብዙ ጊዜ ሲያወዛግብ የነበረውን “ሁኔታ” የሚገልጽ እንደ “ብሔር” “ብሔር ብሔረሰቦች” እና በአጠቃላይ ኢትዮጵያ ውስጥ የነበሩትን “ጎሳዎች” “በአብዮታዊ ዲሞክራሲ” ስም እንዴት ወደ “ብሔር ብሔረሰቦች” ተለውጠው እንደተከፋፈሉ በሰፊው መወያየት አስፈላጊ ነው። ለውይይታችን ግልጽ እንዲሆን በማለት የእነዚህን “ቃላት” አመጣጥ፣ ትርጉምና አጠቃላይ ይዘታቸውን እንመለከታለን። ለምሳሌ “ዲሞክራሲ” ምን ማለት እንደሆነ እንዴት ስለ እንደመጣ፣ “ብሔር” ወይም “የብሔር ብሔረሰቦች እኩልነት” እንዴት እንደመጣ ከእነ ትርጉሙ፣ “ጎሳ” ምን ማለት ነው? “በጎሳና” “በብሔር ብሔረሰቦች” ያለውን ልዩነት ዓለም አቀፍ በተስማማበት ትርጉም መሰረት እንወያያለን። እንግዲህ እዚህ ላይ የሚደረገው ጥረት ለመልካም አስተዳደር “ዲሞክራሲ” በዋናነት “ቅድመ ሁኔታ” ሆኖ ሲቀርብ ደግሞ በአንጻሩ “ብሔር ብሔረሰቦች” “ጎሳ” “አብዮታዊ ዲሞክራሲ” የሚባሉት ዝክረ ነገሮች በአንድ አገር ፖለቲካ ሂደት ላይ ምን ዓይነት ሚና እንደሚጫወቱ በዝርዝር ማየቱ አስፈላጊ ይሆናል። በክፍል ሁለት ላይ በዝርዝር እንደቀረበው “ዲሞክራሲ” ሊመሰረት የሚችለው ከዚህ የሚከተሉት “ቅድመ ሁኔታዎች” ሲቀነባበሩ ነው።

በአጭሩ [ለመልካም አስተዳደር] የሚያስፈልገው ቅድመ “ሁኔታ” የመናገር፣ የመጻፍ፣ በአጠቃላይ ፍጹም ነፃ የሆነ የብዙሃን መገናኛ፣ ከምንም ነገር ዝልተኛ የሆኑ ጋዜጠኞች ተደራጅተው [institutionalized] ሲገኙ ነው። ጋዜጠኞች ከፖለቲካ፣ ከጎሳ፣ ከሃይማኖትና ከግል ጥቅም ጋር የተያያዘ ነገር ሁሉ ፍጹም ነፃ መሆን ግዴታቸው ነው። የጋዜጠኛ ዋናው ተግባሩ የአገርን ጉዳይ በተመለከተ ሁሉ ገብ በሆነ መንገድ ተመልክቶ ለሕዝብ ማሳወቅና ጥቅምን ጉዳቱን ለይቶ ማመልከት ነው። ከሁሉ በላይ የሕገ መንግሥቱን መከበር፣ የሕግ በላይነትን አስፈላጊነት፣ የግለ ሰቡን ሰብአዊ መብት መከበርን፣ የፍትሕ ሥርዓት መጠበቅን፣ መንግሥት በሕዝብ ስም የሚሰራውን በጥበቅ እየተከታተለ ማሳወቅ ነው። በተጨማሪ ጋዜጠኛ የውጭ አገርን ግንኙነት በዓለም አቀፍ ደረጃ ያለውን የፖለቲካ ሂደትንና “ሁኔታ” እየተነተነ ለሕዝብ ማሳወቅ ዋና ከሚባሉት ተግባራት አንዱ ነው። እንግዲህ እዚህ ላይ የሚደረገው ጥረት ከዚህ በላይ የተዘረዘሩት የመልካም አስተዳደር “ቅድመ ሁኔታ” እንዴት መፈጠር እንዲሟሉ መላ ለመምታት ነው። ምክንያቱም ይህ “ሁኔታ” ካልተፈጠረ መልካም አስተዳደር በራሱ ወይም በተአምር ሊፈጠር የሚችል ርዕተ ዓለም አይደለም። ዶክተር አቢይ የኢሃዴግን አሸባሪነትና የሰራቸውን ወንጀል ለኢትዮጵያ ሕዝብ አሳውቆ ይቅርታ ጠይቆ በሁለት ዓመት ጊዜ ውስጥ ሕዝብ ለሚመርጠው መንግሥትን እናስረክባለን ብሎ ቃል ሲገባ የነፃነት “ሁኔታ” ተፈጠረ ብለን ነበር። እዚህ ላይ በጥንቃቄ ማስተዋል ያለብን ጠቅላይ ሚኒስትሩ ያለበትን “ሁኔታ” ነው። ለለውጥ ተዘጋጁ ብሎ መልዕክቱን ከማድረስ በላይ ሌላ ስልጣን የለውም። [ከክፍል ሁለት የተወሰደ.]

እነዚህ ከዚህ በላይ የተጠቀሱት “ቅድመ ሁኔታዎች” የሉም። እነዚህ “ቅድመ ሁኔታዎች” ከሌሉ መልካም አስተዳደር ሊኖር አይችልም። በአለፉት ሶስት ትውልድ ዘመናት እነዚህ “ቅድመ ሁኔታዎች” አልነበሩም። አሁንም የሉም። “ቅድመ ሁኔታ” በተአምር የሚከሰት ርዕተ ዓለም አይደለም። በታሪካዊ ሂደት ቀስ በቀስ የሚዳብርና እንደልምድ ሆኖ [norm] በሰራ ላይ የሚወልድ ያልተደነገገ ሕግ ነው። ማለትም ሕዝብ በዘልማድ የሚገለገልበት ማለት ነው። ለምሳሌ ያህል የልጆችን ጨዋታዎች ብንመለከት ለጨዋታቸው ሁሉ ያልተደነገገ [ያልተጻፈ] ሕግ አሉት። ያን ሕግ የሚያከብር ልጅ ከጨዋታ ውጭ ይሆናል፤ “አፋሪም ተብሎ” ማንም ልጅ ከሱ ጋር አይጫወትም፤ ከባድ ቅጣት ነው። ደግሞ ወደ ተደነገገ ሕግ ስንመጣ ቀስ በቀስ በዓለም አቀፍ አዋቂዎች የዳበረ ነው። “ሕግ” ፍጥረትንና የሰውን ልጅ ባሕርያት አጥንተው ለሰው ልጅ መተዳደሪያ ይሆናል ተብሎ በውውይይትና በስምምነት የተደነገገ የሰው ልጅ መተዳደሪያ ደንብ ነው። እንግዲህ ከልጆች ጨዋታዎች ሕግ ወደ “ሕብረተሰብ መተዳደሪያ ሕግ” ተሻግረን እንወያያለን። መልካም ንባብ።

የአእምሮቻችንን ጅምት ለማጠንቀርና የሕሊናን ንቃታችንን ከፍ እንዲል በማለት ይህንን ውይይት የምንጀምረው አገር በቀል በሆነው ዘርዓ ያዕቆብ በተባለው ፈላስፋ ላይ ይሆናል። ዘርዓ ያዕቆብ የንባኑን ስራ በትኩረት ተመልክቶ እንዲህ ይላል፡-

ንብ ስራዎ እፅፍ ድንቅ ነው። የማትቀሰመው ዕፅዋት የለም። ከእነዚህ ሁሉ ዕፅዋት የቀሰመችውን ሰብስባ እጅግ ጣፋጭ የሆነውን ማር ትሰራለች። ማሩም ለመጠጥ የሚሆን ጠጅ ይወጣዋል። የጠጁም ቅሪት ጧፍ ሆኖ በጭለማ ጊዜ ብርሃንን ይሰጣል። ዕውቀት በተለያዩ ሰፍራ ይገኛል። የሰውም ልጅ እንደንባ ሆኖ የተለያዩ ቦታ የሚገኝውን ዕውቀት ቢቀሰም ብዙ ዕውቀቶችን ይሰበስባል። እንደ ንባም ባለሙያ ይሆናል። ግን እንደ ሰው ሁሉን አውቃለሁ ካለ ምንም ነገር የማያውቅ መሃይም ሆኖ ይቀራል። ለመሃይምነቱም ፍጹም ተወዳዳሪ አይኖረውም። ግብዝና ሞንደኛም ስለሆነ ሂደቱም ታሪካዊ አይሆንም። ስርዓት አልባም ስለሆነ ኑሮው ሁሉ በመክራ ይሆናል። ስህተቱን መልሶ መላልሶ ስለሚሰራው ከመክራው ምንም ጊዜ ቢሆን አይወጣም። መክራም አይመክረውም። [ዘርዓ ያዕቆብ]

እንግዲህ እንደ ዘርዓ ያዕቆብ ትኩረት ሰጥተን ከተመለከትን “ሕግ” እንደማሩ ከተለያዩ ሃሳቦች የመነጨ መሆኑን መረዳት እንችላለን። ዲሞክራሲ እንደወርቅ ተፈልቅቆ የወጣው እንደማር ተሰርቶ በወጣው “ሕግ” ነው። “ሕግን” አንድ ግለሰብ አንድ ቀን ተነስቶ ያወጣው ነገር አይደለም። ወይም የአንድ ግለሰብ ስራ አይደለም። እንደ ዘርዓ ያዕቆብ ፍጥረትን በትኩረት ከተመለከቱ ግለሰቦች ተሰባስቦ ነው “ሕግ” የሆነው። ዲሞክራሲም በአንድ ግለሰብ በጎ ፈቃድ የተሰጠ የመልካም አስተዳደር “ሁኔታ” አይደለም። ግለሰብ “ያዘው” “አሰረው” “ግረፈው” “ግደለው” የሚል ባሕርይ ስለአለው ብቻውን የሚያመጣው “አምባገነንነት” እንጂ ዲሞክራሲን አይደለም። በታሪክ ውስጥ ዲሞክራሲ በግለሰብ ችሮታ ወይም “በአብዮታዊ ዲሞክራሲ” መጥቶ አያቅም። “የአብዮታዊ ዲሞክራሲ” ዋና ስራው የግለሰቡን አምባገነንነት መብት ማስጠበቅ ነው። በአብዮታዊ ዲሞክራሲ ጎሳውን ብሔር ነው፤ ብሔሩን ክልል ነው፤ ክልሉን መንግሥት ነው፤ እያለ “ብሔር ብሔረሰቦች” ብሎ የፈጠራቸውን ማዋጋት፣ ማፋጀት፣ በቋንቋ እንዳይግባቡ ማገት፣ ማሰር፣ ያልተባበሩትን መግደል፣ መዘረፍ፣ መሰረቅ ነው። አብዮታዊ ዲሞክራሲ ለኢትዮጵያ አንድነትም ሆነ መልካም አስተዳደር አላመጣም። ያመጣው ፍጅትና ከሚኖርበት መፈናቀል ነው። አሁን ያለው “ሁኔታ” በቂ ምስክር ነው።

ይህንን “የሕግ” አመጣጥ ከግንዛቤ አስገብተን “ሕግና” “ሕገ መንግሥት” እንዴት ሊዳብሩ እንደቻሉ እንመለከታለን። ኢትዮጵያዊው ፈላስፋ እንዳለው “ሕግና” “ሕገ መንግሥት” የዳበሩት በየቦታው ከሚገኙ ፈላስፋዎች ነው። እዚህ ላይ ሳልል የማላልፈው አንድ ግንዛቤ አለኝ። ይኸውም አገር በቀል የሆነውን ብቸኛ ፈላስፋ ዘርዓ ያዕቆብን እንደ ፈላስፋ አንመለከተውም። በተለይ ምሁር ነን የምንለው ዘርዓ ያዕቆብን የምናየው እንደ ተራ “ደ-በተራ” ነው፤ የደ-በተራ ትርጉሙንም ምን እንደሆነ አናውቀውም። በዚህ ጸሐፊ እይታ እኛ ኢትዮጵያኖች ያለመጠን “ጥገኛነት” እንደሚያጠቃን ነው። ራሳችንን ችለን እንዳንመራመር ታላቅ የሆነ ተጽኖና እገታ አለብን። እንግዲህ ስለ ዘርዓ ያዕቆብ የተባለውን በአትኩረት እንመልከት።

“ዘርዓ ያዕቆብ ኢትዮጵያዊ ስለሆነ ፈላስፋ ሊሆን አይችልም፤ ወይም ከሌሎች ሰምቶ የጻፈው እንጂ እሱ ይህንን የመሰለ ፍልስፍና ሊጽፍ አይችልም።” በማለት እናጣጥለዋለን። ይህም ማለት ፍጡራዊ የሆነውን ችሎታችንን ትኩረት ሰጥተን ዘርዓ ያዕቆብ የተመለከተውን ፍጡራዊ ንብ ማየት አለመቻላችን ነው። ጥራት የሌለው ፍልስፍናችንም ጎጠኛ፣ ዘውገኛ፣ ጽንፈኛ፣ ጎሰኛ አድርጎናል። ከዚህ ሁሉ በላይ የሚያሳዝነው የቤተክርስቲያንን ሊቃውንት እንደ ዘርዓ ያዕቆብ ፍጥረትንና የሰው ልጅ “ሁኔታ” ማየት ስላልቻሉ ዘርዓ ያዕቆብን ሃይማኖተ ቢስ እያሉ እነሱ የአምባገነን “አወዳሽ” ሆነው ቀርተዋል። ስለዚህ የተወለደው መልካሙ ትውልድ ያለፈውን ትውልድ ስህተት ተመልክቶ አገሩን ኢትዮጵያን በመልካም አስተዳደር እንዲመሰርታት ተስፋ እናደርጋለን።

የሕግና ዲሞክራሲ ታሪካዊ ሂደት

ብላቴን ጌታ ሲራክ ሕሩይ ወልደ ሥላሴ “ራሴ ላስ” ተብሎ በእንግሊዘዊ ደራሴ በሳሙኤል ጆንስን የተጻፈውን መጽሐፍ ሲተረጉሙ እንዲህ ይላሉ፤ “መጽሐፉ ስለ ስነ ፍጥረት ሲመራመር ወደር የለውም። ከፍጥረት ሁሉ የሰው ልጅ ፈጽሞ እርካታ የሌለው ፍጥረት ነው።” ይሉና ትንተናቸውን ይጀምራሉ፡-

ራሴ ላስ የተባለው አልጋ ወራሽ [መስፍን] በዚያ በተራራ በተከበበችው ሸለቆ ወሰጥ ሲኖር ለሰው ልጅ የሚያስፈልጉት ነገሮች ሁሉ ተደራጅቶ የአባቱ ዙፋን ላይ ዘውዱን ጭኖ እንዲቀመጥ እስኪጠራ ድረስ ይጠብቃል። ግን ጊዜው እስኪደርስ ድረስ በልዑላን ቤተሰቦች ታጅቦ፤ በእምቢልታ፣ በመለከት፣ በበገና፣ በተለያዩ ሙዚቃ እየተደሰተ ማርና ወተት እንደወሀ እየፈሰሰለት ይኖራል። ግን እነዚህ ደስታ ይሰጡታል የተባሉ ነገሮች ሁሉ እያሉ ምንም ነገር ያስደሰተው የለም። በመጨረሻም በሸሎቆው ያሉትን እንስሳት ተመልክቶ መስፍኑ እንዲህ አለ ይባላል። “እነዚህ ሁሉ እንስሳት እንደእኔ እርቧቸው ይበላሉ። ወሀ ጠምቷቸው ይጠጣሉ፤ እኔም እንደነሱ እበላለሁ፤ እጠጣለሁ፤ ግን እንደነሱ እርካታ አይኖርኝም፤ ለፍላጎቴ መጠን የለውም፤ ስለዚህ ከዚህ ሸለቆ ውስጥ ወጥቼ የምፈልገውን ነገር ማግኘት አለብኝ።” ብሎ ከእህቱና ከጠባቂው ጋር ወደ ግብፅ አገር ሄደ። እዚያም ሲደርስ

የፈለገውን እርካታ የሚሰጠውን ነገር ስላላገኘ ወደ አገሩ ተመለሰ። የአልጋ ወራሹም ፍላጎት ፍጻሜ የሌለው ፍጻሜ ሆነ። ከፍጡራን ሁሉ የሰው ልጅ ፍላጎት ወሰን የለውም። [ራሴ ላስ]

የሕግና ዲሞክራሲ አመጣጥ የሚጀምረው ታላላቅ ናቸው ከሚባሉት “ታሪክ” አምድ ላይ ነው። ከላይ የተጠቀሰው “ራሴ ላስ” ልብ ወለድ ስለሆነ “ታሪክ” ነው ብለን አንወስደዋለን። ግን ሥነ ጽሑፉ ላይ ስለ ሰው ልጅ በምሳሌ የተነገረው እውነት ነው። ሰውንና እንስሳትን አነጻጽሮ አንዱ ፍጡራዊ በሆነ ገደብ እርካታ ሲያገኝ ሌላኛው ደግሞ ፍጡራዊ በሆነ ገደብ የለሽ ፍላጎት ይኖራል። እንግዲህ ይህ እንዲት ሊሆን ይችላል ብለን ብንመለከት እንስሳና ሰው የተለያዩ ባሕርይ እንዳላቸው ያሳያል። የሰው ልጅ እንስሳትን በተለያዩ ዘዴ እንደሚቆጣጠር ሁሉ ራሱንም ገደብ አስይዞ መቆጣጠር ችሏል። ለምሳሌ የኢንግሊዝና የአሜሪካን ሕገ መንግሥትና ዲሞክራሲ አንዴት እንደተመሰረተ ብንመለከት የመልካም አስተዳደር “ታሪካዊ” ሂደትን በሚገባ ልናውቅ እንችላለን። ይህም ማለት አምባገነን በየጊዜው እየመጣ የራሱን ፍላጎት ሊጭንብን አይችልም። እኛም እንደከብት መንጋ ለውጥ ሳይኖር ሊመጣልህ ነው እየተባለን በወሬ አንነጻም። ለውጥ ታሪካዊ ሂደት አለው። ይህም የኢንግሊዝ ሕዝብ የንጉሥ ነገሥቱን ገደብ የለሽ ስልጣን “አምቢ ብሎ” በ 1215 በማግኘት ካርታ [Magna Carta] ላይ በተፈረመው ስምምነት መሰረት የንጉሥን ስልጣን ገድቧል። ይህም ማለት ንጉሥ ነገሥቱ ምንም ዓይነት ስልጣን ሳይኖረው በዙፋኑ ላይ እንዳለ ሆኖ የመልካም አስተዳደር የበላይ ጠባቂ ሆኗል። ከዚህም በላይ “ታሪካዊ” ሆኖ በዓለም ሕዝብ የሚታወቀው “የእንግሊዝ ሕዝብ ሰብአዊ መብት” [English Bill of Rights, 1689] ተብሎ የሚታወቀውና ለብዙ አገሮች ተምሳሌት የሆነው “የሕዝብ ሰብአዊ መብት” ነው። ይህም መብት የሕዝብን “የመኖር” “የመጻፍ” “የመሰብሰብ” “የመምረጥ” “ራሱን ለመከላከል መሳሪያ የመያዝ” “ያለሕዝብ ፈቃድ መንግሥት ምንም ነገር ማድረግ እንደማይችል” የተደነገገበት የሕዝብ መተዳደሪያ ደንብ ነው። እንግዲህ በአትኩረት መመልከት ያለብን “ዲሞክራሲ” የሚመሰረተው በሕግ የበላይነት ነው እንጂ “በአብዮታዊ ግርግር” አይደለም፤ ዲሞክራሲ የሚመሰረተው በሕዝብ ነው። የመለስ ዜናዊ “አብዮታዊ ዲሞክራሲ ሕዝብን ለመዘረፍ የተደረገ ግርግር ነው።” “ግርግር ለሌባ ያመቻል” እንደተባለው ከብዙ ቢሊዮን ዶላር የሚገመት ገንዘብ ከሕዝብ ተዘርፏል፤ የትግሬ ወያኔ “አብዮታዊ ዲሞክራሲ” ማለት ይህ ነው። ይህ ካልሆነ ደግሞ ጫካ እንገባለን ስለሚሉና ጫካ የሸፍታ መኖሪያ ስለሆነ ይህንን ውንብድናቸውን የሚያስቆም ኃይል ማስማራት አያስፈልግም። ከጫካ ውጭ ሆነው እንደሰው መኖር ስለማይችሉ እርካታቸውን የሚያገኙት ጫካ ውስጥ ስለሆነ ይህ መብታቸው መጠበቅ ይኖርበታል።

የአሜሪካ ሕገ መንግሥትና ዲሞክራሲ ምንጭ

የአሜሪካ ሕገ መንግሥት “አባቶች” እየተባሉ የሚታወቁት ሕግ አርቃቂዎች ሕገ መንግሥታቸውን ያረቀቁት ከተለያዩ አገሮች በተሰበሰቡ ስነ ፍጥረትን በአትኩረት ከሚያጠኑ የፍልስፍና ተመራማሪዎች ነው። የሴኔጋሊስ ስነ ፍጥረትና ታሪክ ምሁር ሼክ አንታ ዲዮፕ በጥናት እንደደረሰበት ፍልስፍናን ፍልስፍና የሚያደርጉት ሁለት ባሕርይ ሲኖሩት ነው ይላል። አንደኛው ተፈላሳፊው “እሱ ራሱን መሆኑን ሲያቅ፣ ” ሁለተኛው ደግሞ ተፈላሳፊው “እውነት የሆነውንና እውነት ያልሆነውን ለይቶ ሲያቅ” ነው ይላል። እንስሳትና ሰው የሚለዩት በዚህ መሰረት ነው። እንስሳት ራሳቸውን ያውቃሉ ግን “እውነትንና እውነት ያልሆነውን” ነገር ያውቃሉ ማለት ያስቸግራል። “እውነትንና እውነት ያልሆነውን” ለይቶ ማወቅ ትኩረትን ይጠይቃል። ስለዚህ ሰው ስለሆነ ብቻ ትኩረት ይኖረዋል ማለት አይቻልም። ትኩረት ከሌለ “እውነትንና እውነት ያልሆነውን ነገር ማወቅ ያስቸግራል።” ስለ ፍልስፍና ጥራት ሁለት “ሐተታዎችን” የጻፈ የምዕራብ አፍሪቃው አም የሚባል ፈላስፋ ደግሞ [Amo, West African Philosopher 1703/1759] “ፍልስፍና ጥራት ሊኖረው የሚችለው ተፈላሳፊው ቅን በሆነ ልቦና እና ትክክል የሆነ የስነ ፍጥረትን መመርመሪያ ሲከተል ነው” ይላል። እንግዲህ እዚህ ላይ በአትኩረት መመልከት ያለብን የአሜሪካ ሕገ መንግሥትና ዲሞክራሲ በምን አይነት “ሁኔታ” እንደተፈጠረ ነው። የሕገ መንግሥታቸውን መግቢያ እንመልከት፡-

Preamble

We the People of the United States, in Order to form a more perfect Union, establish Justice, insure domestic tranquility, provide for the common defense, promote the general welfare, and secure the Blessings of Liberty to ourselves and our posterity, do ordain and establish this Constitution for the United States of America.

እንግዲህ ይህንን የሕግ መግቢያ ስንመለከተው የሚያሳየው የሕዝቡን አንድነት ነው። “እኛ በአሜሪካ ውስጥ የምንኖር ሕዝብ ሕብረታችን ከምንጊዜም በፊት እንዲዳብር፣ ፍትህና ሰላም እንዲኖረን፣ ዳር ድንበራችን እንዲጠበቅ፣ ለሁላችንም መልካም አስተዳደር እንዲኖረን፣ ተባርኮ የተሰጠን ነፃነት ለእኛና ለመጭው ትውልድ እንዲተላለፍ በማሰብ ይህንን ሕገ መንግሥት ለተባበረችው አሜሪካ የመተዳደሪያ ደንብ እንዲሆን አጽድቀናል።” ይህ ከተባለ በኋላ ለአገራቸውና መለያ ለሆነው ባንዲራቸው ያላቸውን ክብርና እምነት ለመጠበቅ ቃል ኪዳን ይገባሉ። “I pledge allegiance to the Flag of the United States of America and to the Republic for which it stands, one nation, indivisible, with liberty and justice for all.”

እዚህ በአትኩረት የምንመረምረው በመግቢያው ላይ የተጻፈበትን ቃላት ነው፤ “የአገር ሰላም” “የአገር መከላከያ ጦር” “የአገር መልካም አስተዳደር” “ከትውልድ ትውልድ የሚተላለፈው ነፃነት” ሲሆን “ነፃ” “ብሔር” “የብሔር ብሔር እኩልነት” “አብዮታዊ ዲሞክራሲ” የሚል ነገር የለበትም ። ቃል ኪዳናቸውም ለባንዲራቸው፣ ለማይከፋፈለው ሕዝብ፣ ለነፃነታቸውና በፍትሕ ለተመሰረተችው ለተባበረችው አሜሪካ መቆማቸውን ያስታውቃሉ። መንግሥታቸውም የተዋቀረው “መንግሥት በሕዝብ ለሕዝብ” በሚለው ወሳኝ በሆነው መርሐ ግብር ነው። መንግሥትን የሚያቋቁመው ሕዝብ ነው።

የአሜሪካ ሕዝብ ከመላ ዓለም የተሰበሰበ ነው። የሌላ አይነት ጎሳ የለም። ምንክልባትም ከማንም አገር የበለጠ የጎሳ ዓይነት ያለበት አገር ነው ማለት ይቻላል። ግን ልዕላዊነትን መርጦ አንድ ሕዝብ በመሆን የማይከፋፈል አገር በሕገ መንግሥቱና በዲሞክራሲ የሚመራ ስርዓት መስርተዋል። ሕገም የተረቀቀው ከተለያዩ ፈላስፋዎች በተወሰደ ጽንሰ ሃሳብ ነው። ለምሳሌ የአንድ አገርን መንግሥት አስተዳደር ለሶስት ከፍሎ የጻፈውን የፖለቲካ ስርዓት ተመራማሪውን ፍልስፍና የወሰዱት ሞንቴስኪዩ [Montesquieu 1689/1755] ከሚባለው የፈረንሳይ ፈላስፋ ላይ ነው። በሶስት የተከፈሉት የአስተዳደር ስልጣን ክፍሎች ሚዛናዊ ስለሆኑ በእኩልነት የአገሩን ዲሞክራሲ ይጠብቃሉ። ሕዝብ ወኪሉን ይመርጣል[ምክር ቤቱን] የሕዝብ ምክር ቤት ሕገን ያወጣል፤ ፍርድ ቤቱ ሕገን ይተረጎማል፤ የአገሩ መሪ ሕገን ያስከብራል፤ አንዱ ከአንዱ አይበልጥም። ሶስቱም መንግሥት በእኩልነት እየተጠባበቁ ሕዝቡን በዲሞክራሲ እንዲተዳደር በአንድነት ሆነው ይመራሉ። ያለመግባባት ሲፈጠር በዲሞክራሲ ይፈታል። የአገሩ መሪ ሕግን ሲተላለፍ ፍርድ ቤቱ ያግተዋል። የሕግ በላይነትን አልቀበልም ሲል ደግሞ የሕዝብ ምክር ቤቱ ከጠቅላይ ፍርድ ቤቱ ጋር በመተባበር ከአመራር ስራው ላይ ያነሰዋል።

የአሜሪካንን ሕገ መንግሥት ታሪካዊ ከአደረጋቸው አንዱ የሰብአዊ መብት ነው። [The Bill of Rights] ይህም ጽንሰ ሃሳብ የመጣው ከእንግሊዘዊ ፈላስፋ ጆን ስታርት ሚል [John Stuart Mill 1806/73] ነው። የግለሰብ መብት ሊታገት የሚችለው የሕብረተሰቡን መብት ሲነካ ብቻ ነው። ይህ እስካልሆነ ድረስ የግለሰብ መብት መነካት የለበትም። ብዙኃኑ የአናሳውን መብት እንደራሱ አድርጎ መጠብቅ አለበት ይላል። የአሜሪካ ሕገ መንግሥት አጥብቆ የግለሰቡን መብት ከሁሉ አብልጦ ያስከብራል። ቮልተየር [Voltaire 1694/1778] የሚባለው የፈረንሳይ ፈላስፋ ሃይማኖትና መንግሥት መለያየት አለባቸው ይላል። መንግሥት ሃይማኖት ስራ ውስጥ፤ ሃይማኖት መንግሥት ስራ ውስጥ መግባት የለበትም። ግለሰብም የፈለገውን ሃይማኖት መከተል መብቱ ነው። መንግሥትም እግለሰቡ ሃይማኖት ውስጥ መግባት የለበትም። የመናገር፣ የማመልከ፣ የመነገድ መብት መነካት የለበትም ይላል። የአሜሪካ ሕገ መንግሥት እነዚህን መብቶች በጥንቃቄ ይጠብቃል። በተጨማሪ ሕግ አርቃቂዎቹ የበርካታ ፈላስፋዎችን ጽንሰ ሃሳብ በመውሰድ የተጻፈ ሰነድ ነው። እንደ አስፈላጊነቱ ሕገ መንግሥቱ ይሻሻላል። በ 225 ዘመን ውስጥ ለ27 ጊዜ ተሻሻላል።

እንግዲህ የአሜሪካ ሕገ መንግሥት የተወለደው በርካት ካሉ ስነ ፍጥረትን ከሚመራመሩ ፈላስፋዎች በተወሰደ ጽንሰ ሃሳብ ነው። ሰነዱ የሰውን ልጅ ባሕርይ በሚገባ ሊቆጣጠር የሚችል ልግም ነው። ይህም ሆኖ የሕገ መንግሥቱ ታሪካዊ ሂደት ብዙ ውጣ ውረድ ነበረበት። ሕገ መንግሥቱ በፈጠረው “ዲሞክራሲ” የተባበረችው አሜሪካ “አንድ ሕዝብ” “አንድ የማይከፋፈል አገር” “የግለሰብ መብት የሚጠበቅበት ሕብረተሰብ” “በአንድ ባንዲራ” ስር ሆኖ በስምምነት ለመኖር ቃል ገብቶ አገሩን የመሰረተበት “ሁኔታ” ነው። ግን በአጭር ጊዜ ውስጥ ያንን ቃል ኪዳን የሚያፈርስ ኃይል ተነስቶ ነበር። እንግዲህ ትኩረታችንን ከፍ አደረገን ማየት ያለብን እንደገና “ራሴ ላሽ” ላይ የተጻፈውን ፍጡራዊ የሆነውን ታሪካዊ ሂደት ነው። ይኸውም በእንስሳና በሰው ልጅ ያለውን ፍጡራዊ የሆነውን ገደብና ገደብ የሌሽን እርካታ ነው። የሕግ በላይነትን አንቀበልም ብለው ገደብ የሌሽን ፍላጎታቸውን ለሚሟላት የፈለጉ ግለሰቦች ችግር በመፍጠር አዲስ የተፈጠረውን ዲሞክራሲ ሊያፈርሱ በተለያዩ ጊዜ ሞክረው ነበር። ነገር ግን የሕግ በላይነትን ተቀብለው አገራቸውን በዲሞክራሲ እንድትመራ የፈለጉ ዜጋዎች ታላቅ ተጋድሎ በማድረግ የአሜሪካንን ዲሞክራሲና የግለሰቡን “ሰብአዊ መብት” አስከብረዋል፤ በተለይ የጥቁርን ሕዝብ በታችነትና የተለየ “ጎሳን” በላይነት “ሁኔታ” ለመፍጠር በተደረገ መከራ የአሜሪካ ሕዝብ በታላቅ ጀግንነት አንድነትንና እኩልነትን በዲሞክራሲ መስርቷል። የአሜሪካንን ዲሞክራሲ በስራ ላይ ለማዋል ብዙ አገሮች ሞክረው ነበር። ላቲን አሜሪካኖች የአሜሪካንን ሕገ መንግሥት ለመከተል ሙከራ አድረገዋል። ግን በስራ ላይ ሊውል አልቻለም። አውሮፓውያንም በተለያዩ ጊዜ ሙከራ አድርገዋል። የፊሊፕንስ መንግሥት ቃል በቃል ሕገ መንግሥቱን ወስዶ ነበር ግን በአምባ ገነን ተወግዶ ስራ ላይ ሳይውል ቀርቷል። ዲሞክራሲ በስራ ላይ እንዲውል ከተፈለገ ሕብረተሰቡ እንደ አይኑ ብሌን መጠበቅ አለበት፤ ይህ ካልሆነ አምባገነን ተነስቶ ገደብ የሌሽ የሆነውን ፍላጎቱን ሕዝብ ላይ ስለሚጭን “ዲሞክራሲን” በታላቅ ጥንቃቄ መጠበቅ የዜጋዎች ሃላፊነት ነው። አምባገነንን አጥብቆ መዋጋት ለሰው ልጅ ነፃነቱና ክብሩ ነው።

አሁን ኢትዮጵያ ውስጥ ያለው “ሁኔታ” ተመሳሳይ ነው። የኢትዮጵያ ሕዝብ “የትግራይን በላይነት” አጥብቆ በመቃወም ኢሃዴግን ማስወገድ አለበት። በዲሞክራሲ አሸናፊና ተሸናፊ የለም። አሁን የሚደረገው ጥረት ኢሃዴግን መልሶ ስልጣን ላይ ለማድረግ ስለሆነ የኢትዮጵያ ሕዝብ አጥብቆ መከላከል አለበት። ወያኔ እርካታቢስ ስለሆነ አስርም፣ ገድሎም፣ ሰርቆም፣ በልቶም አይጠግብም።

የጠቅላይ ሚኒስትሩ ቢሮ ከውጭ አገር በሕግ የሰለጠኑ የሕግ አማካሪዎች ያስፈሉታል። ብዙ ሕግን ያልተከተሉ ስራዎች በአገር ውስጥ እየተሰሩ ነው። የወያኔ ምክር ቤት ተፈጻሚው ለተባለው ወንጀል ሁሉ ማንንም ቢሆን በምህረት ሊያድን አይችልም። በዘር ማጥፋት

ተጠያቂዎች አሉ። የመንግሥት አቋምዎችን እንደ አየር መንገድ፣ ሙብራት ኃይል፣ ቴሌኮሙንኬሽን የሕዝብ መንግሥት ሳይመሠረት ሊሸጥ አይገባም። ኢሃደግ የምርጫ ቦርድ ሊያቋቁምም አይችልም። ሲቆጣጠረው የነበረውን ፍርድ ቤቱንም ነፃ ሊያደርገው አይችልም። ለለውጥ ቃል በተገባው መሰረት ሕዝብ ለሚመርጠው ስልጣንን ከማሰረኩብና የአገሩን ሰላም ከማስከበር ሌላ ስልጣን እንደሌለው የሕግ አዋቂዎች እንዲነግሩት ያስፈልጋል።

ከፍል ሶስትን ለማጠናቀቅ ያህል አጠር ያለ ውይይት ያስፈልጋል። በቅደም ተከተል ይቀርባል እንደተባለው ስለ ነፃ ምርጫ ቦርድ፣ ስለ ብሔር ብሔረሰቦች፣ ስለ ጎሳ፣ ስለ የፖለቲካ ፓርቲ አመሰራረት፣ ስለ ነፃ ፍርድ ቤት በከፍል አራት ላይ በዝርዝር ይቀርባል። ሌላው እጅግ በጣም አስፈላጊ ነው የምንለው ነገር ቢኖር ምርጫው በምን አይነት “ሁኔታ” ይካሄዳል በሚለው ጉዳይ ላይ ነው። ይህንን በተመለከተ በመጨረሻው ውይይታችን ላይ በከፍል አራት ላይ በዝርዝር ይቀርባል፤ ይኸውም ዲያስፖራው ምን ሊረዳ እንደሚችል፣ የምርጫ ሳጥን [Electronic Machine] ከተለያዩ አግሮች በአርዳታ የምናገኝበትን “ሁኔታ” ማመቻቸት፣ ሕዝብ የተሰማማበት ከአራት የማይበልጡ የፖለቲካ ፓርቲዎች በስምምነት የሚመሰረትበትን “ሁኔታ”፣ ለምሳሌ የገበሬዎች፣ የወጣቶች፣ የሴቶች፣ የሰራተኞች፣ ሕዝቡ በየቀበሌው፣ በየወረዳው፣ እንዴት ተደራጅቶ የምክር ቤቱን አባል እንዲት እንደሚመርጥ [A blue print and a road map for genuine democracy] እነዚህን ሁሉ ለማከናወን የሚወስደው ግዜ ተሰልቶ እንዲስተካከል ማሳሰብ፤ የምርጫው ቦርድ በምን አይነት “ሁኔታ” እንደሚመሰረት፣ ነፃ ፍርድ ቤት በሕገ መንግሥቱ ተደንግጎ ስራ ላይ እንዲውል ማድረግና ወንጀለኞች ወደ ፍርድ የሚቀርቡበት፣ የተዘረፉትና ወደ አንድ ክልል ቦታ ተወሰደው የተከማቹት የእንዳስትሪ ማምረቻዎች የሚመለሱበት “ሁኔታ” ማመቻቸት፣ በሕገ ወጥ መንገድ ተዘርፈው በውጭ አገር ባንኮች የተቀመጡ ገንዘብ በዓለም አቀፍ ፍርድ ቤት አማካይነት የሚመለሱበትን “ሁኔታ” መወያየት አስፈላጊ ነው። እነዚህ ሁሉ በቅጡ ተጠንቶ በከፍል አራት ላይ ይቀርባል።

ኢትዮጵያ ለዘለዓለም ተከብራ ትኑር።

ከፍል አራት ይቀጥላል።

Reference:

1. Magna Carta, 1215
2. English Bill of Rights
3. Declaration Indepdence
4. The United States Constituion
5. Sirak Hiruy H. Sllasie: Rase Las: The Prince of Abysinia
6. Philosophers who influenced the writing of the American Connstitution:
 - a) Jean-Jacques Rousseau [1712-1778].
 - b) Thomas Hobes [1588-1679]
 - c) John Lock [1632 -1704]
 - d) Voltaire [1694-1778]
 - e) Montesquieu [1689-1755]
7. Zer'a Ya'qob [see the Nile Valley civilization: A Histriographical Commentary on Ancient Africa, 2016

